

Jakt og fiske.

Av Sigurd H. Unneberg.

Ville dyr og fugler.

Jakt og fiske var lenge en viktig næringsvei ved siden av oldtidens jordbruk og fedrift. Store sammenhengende skoger strakte seg over det meste av bygda, og i skogene var det lenge nok av vilt. Etter hvert som mer og mer jord ble ryddet gikk det tilbake med viltbestanden. Skogene ble mindre og det ble flere jegere. Dyr og fugler søkte også mer til de indre deler av landet, hvor de kunne leve i større sikkerhet for veidemannen. Jaktredskapene var lenge meget primitive, men bue og pil, snarer, feller og dyregraver var midler som riktig nyttet skaffet jegeren meget vilt.

De første opplysninger om viltet i vår bygd får vi i 1743. Sogneprest Soelberg forteller da: ”Stort Vildt seer mand aldeles ikke her, mens vel Harer, Tiur, Aarfugle og Jerper; derimod har mand langt flere Ulve og Ræve, som ruinerer det smaae Vildt; nogle Bjørne findes og, men Insecter, deraf har mand intet synderlig observeret uden alleene ordinaire Slanger eller Ormer.”

I s. å. ga overinspektør Peter Claussøn følgende opplysninger for hele Jarlsberg grevskap:

”Firfødt og Fugle Vildt, som er at spise, falder og er kuns maadeligt. Fornemmelig Vaar og Høst vanker her nogle Harer, Thiur, Røy, Uhr Haner og Uhr Høns, samt Jerper og Vildduer, deraf den største Part i Anneboe Sogn, samt Svarstad, Hof og Sanden Præstegield, hvor de største Skove og Udmarker er længst fra Gaarderne beliggende. Her findes og om Vinteren nogle faae Eldsdyr og Ryper, naar stoer Snee falder til Fields, som dog sielden skydes. Om Høsten fanges og een god Deel Krams Fugl af Trost og Skriker, udi Snarer, som af Bunden kaldes Doner.” Til disse opplysninger av Peter Claussøn har forvalter Jacob Lerche ved Vallø saltverk gitt følgende supplement i 1773:

”Foruden de anførte findes og i Skovene Snepper, Wald eller Skov-Snepper kaldte, og ved Søe-Kanterne adskillige Sorter Snepper, Brok-Fugle og nogle faa Ager-Høns (Åkershøns eller åkerrikse kalles på bygdemålet vierknerk), en Sort store Snepper, Regen-Wølfte kaldte, som alle ere gode at spise. Vilde Ænder, saasom: Stok-Ænder med korte brede Næb, Fiske-Ænder, Duk-Ænder, smaa Kvik-Ænder, Ring-Gjæs, og om Foraaret Vild-Gjæs. Grågåsa kalles gøvlæ. Ær- eller Ædder-Fugle opholder sig og store Flocker af i aaben Søe og ved Øerne. Af vilde Dyr og Fugle, som ey ædelige, ere: Bjørne (dog disse ædes af nogle, sær spegen), Ulve, Gauper, hvoraf her ere 3 slags, saasom: Ulve, Ræve- og Kat-Gauper, Ræve, Maar, Grævlinge, Pind-Svin, Ækorn. Af Fugle: Ørne, Heyer, meget sjelden, Svaner ligesaa, Fiske-Joen, en stor Fugl, som opholder sig i Skoven ved de store Myhrer og bygger sin Rede i Træer ligesom Ørne, den fanger Fisken i Vandet mod Aften, da den begiver sig ned til Søe-Kanten, og ved at svæve over Vandet, seer hvad Fisk der er, og med eet kaster sig ned, hvor den griber Fisken med sin Kloe og flyver af med den imellem Fødderne. Ravne, Krager, Falke, Høge: store eller Glente og Gjøgen, den smaa. Skjærer eller Skader, Hakke-Sped, Sieben- eller Seyden-Svants, er en liden Fugl af deylig Skabning og Farve, med Top i Hovedet og diverse - coleuret Rumpes-Fjær, Papegøjer 2de slags, røde og- gule, stork eller en Art smaa Ravne, som ere spiselige, og indfinder sig kuns visse Tider, Viper ere bekjendte, Stær, Lærker, Stiglits, Irsker, Boe-Finker, Dompaper og utallige smaa Fugle. - Af Hav-Dyr: Sæl-hund, som skydes paa Skjærene. Otter, som fanges i Sax ved Søe-Kanten, og langs Elvene oppe i Landet. Spring-Hval sees ofte om Sommeren i Fjordene, og for 5 Aar siden inddrev een ved Bastøe død. Iser lader sig og tilsyne; Hav-Katter er en slags Fisk, som tillige med Sælhunden iblandt fanges i Ruser og Bund-Garn. Flere Hav-Dyr er i disse Egne icke bekjendte.”

Som en kuriositet bør her nevnes hva forvalter Lerche forteller i en påbegynt beskrivelse over Vallø saltverk. Ved å grave ut en liten haug på Valløy ble det funnet et stort ben eller horn, som lignet rhinoceros eller nesehorn. Det sted hvor dyret hadde ligget begravet holdt seg senere alltid grønt. Lerche mente at dette muligens kom av det fett som dyret ved forråtnelsen hadde etterlatt

seg, men han dristet seg ikke til med visshet å kunne si hva slags dyr det egentlig hadde vært.

Det tok tid før gevær og rifle ble alminnelig utbredt og anvendt i bygda. Grevene på Jarlsberg holdt fra tid til annen jegere i sin tjeneste, og deres jaktvåpen sto nok på høyde med sin tid. Hvem disse jegere var er det ikke godt å kunne regne opp. Det første navn vi støter på er en jeger ved navn Johan, som døde på Jarlsberg i 1741, 50 år gammel. I 1745 het jegeren Lars. Den neste var Peder Pedersen Tofstad. Han virket i 1747 og 1751. Han ble sersjant og bodde senere på Aulerød. Jakthunder ble forholdsvis tidlig benyttet av jegerne, men opplysningene om disse hunder er meget sparsomme. I vår bygd omtales jakthunder i 1769.

I midten av det 18. hundreåret ble det ikke nedlagt så meget vilt i bygdene omkring Tønsberg at det ble noe videre som ble ført inn til byen og solgt der. Om dette forteller pastor Jens Müller i Tønsberg i 1750:

”Vildt af Dyr og Fugle er meget rart her. I de første Aaringer jeg var her (fra 1736) kunde man dog, undertiden, faa se noget deraf, men nu seer man det næsten aldrig.” - ”Her faldt tilforn, som Efter-Høsten, en stor Mængde af Krams-Fugl, saa at man af Bønderne, paa det sidste, kunde kjøbe 3 á 4 for 2 Skilling, men nu, i nogle Aar, har man neppe faaet at see en eneste. I de første Aaringer, da de sloge Feyl, sagde Folk, at det kom af Mangel paa Rønnebær; men da der nu, næstforgangen Høst, vare Rønnebær nok, og vi dog fik ingen Krams-Fugl, maa hertil, uden Tviil, være en anden Aarsag.”

Både ulv og bjørn var rovdyr som lenge gjorde stor skade i vår bygd, som i andre bygder. Fra Jarlsberg hovedgård hører vi at greven i 1688 ga beskjed om at hvis man ikke kunne få solgt fire gamle hester kunne de skytes og kadaverne kunne brukes til å lure gråbeinene med. I 1701 beretter godsforvalter Heinrich Bull at han sendte føll til Østre Bolæren både for bøndene i egnen og for Jarlsberg selv, fordi føllene ikke kunne gå i sikkerhet for ulven på fastlandet. Hovedgården var på den tid innhegnet med et høyt gjerde til beskyttelse mot ulv.

Ved jaktforordningen av 8. mai 1733 ble det innført premie for ”Bjørn, Ulv og andre skadelige Dyrs ødelæggelse paa de hertil beqvemme og ei mod Loven stridige Stæder, indrette Gildre, Ulve-Graver og Stuer.” Premien ble satt til 2 rdl. for gammel bjørn og ulv, 1 rdl. for unge dyr og 48 skilling for unger fra 13 til 26 uker gamle. Skinnen eller fellen skulle vises fram på bygdetinget og merkes. Jegeren måtte også føre to vitner. Utgiftene til premier ble lignet ut på gårdene og betalt vedkommende jeger på neste skatteting. På tinget i oktober 1748 opplyses det at bjørne- og ulveskinnspengene i grevskapet beløp seg til 68 rdl., som ble lignet ut med 8 skilling på fullgårdene, 6 sk. på tredingsgårder, 4 sk. på halvgårder, 2 sk. på ødegårder og 1 sk. på halvødegårder.

I tingboka for 1672 finnes det en opplysning om at Anders Velle og Simen Kristoffersøn Velle hadde skutt en ulv, som ble berget av Hågen Gauterød og hans sønn Torsten. Dyret falt altså ikke død om, men kom seg helt til Gauterød før det var ute med det.

Etter at det ble satt premie på å felle bjørn og ulv møter vi straks mange av bygdas modige jegere i tingbøkene. Og det er ikke få uredde karer vi på denne måte stifter bekjentskap med. Det ble felt flest dyr i Sem sogn, men Slagen hadde også besøk av de ubudne gjester. Etter tingbøkene fikk følgende jegere premie for felte rovdyr:

1734

Hans Mathiassen Nauen skjøt en ulv en tid før jul 1733.
Paul Kristoffersen Rom fanget to bjørnunger i februar 1734.
Lars Hanssen Skotte fanget en ulv i en ulvegrav 3. juledag 1733.

1735

Ole Larssen, som tjente hos generalmajor Frølich på Teie, hadde skutt fire voksne ulver på Teie på et utlagt åtsel en tid etter jul 1734. Skinnene ble vist fram på tinget for Sem 26. mars. 1735.
Kristoffer Olsen, Eik, skjøt en ulv vinteren 1734 og en like etter jul 1734.
Lars Guttormsen Tveiten felte en bjørn på Eikeberghaugen pinseften 1735.
Kristoffer Olsen, Søndre Hassum, skjøt en ulv i august 1735.

1739

Tjenestegutten Ole Olsen hos Kristoffer Jørgensen, Fyllpå i Sem, felte en ulv sist i våronna 1739.

1740

Johan Frid Lange viste fram på tinget fem voksne ulveskinn og et lår av en voksen ulv, som han

hadde felt ved skudd vinteren 1740.

Skogfoged Jens Nielsen, Søndre Berg, skjøt en ulv vinteren 1740. I februar 1741 skjøt han også en ulv, og mellom jul og nyttår 1742-43 skjøt han to ulver.

1744

Lars Tveiten og Arne Brekke fanget to små levende bjørnunger, som de leverte til herskapet på Jarlsberg.

Hans Asbjørnsen, som tjente på Manum (bind I, s. 258), felte to ulver i desember 1743.

1745

Jegeren Lars på Jarlsberg fanget en ulv vinteren 1745.

Jon Arnesen, Nordre Undrum, fanget syv små ulvunger våren 1745.

1747

Jens Pedersen, som tjente på Fyllpå i Sem, skjøt en ulv vinteren 1747.

Forvalter Jens Tharum på Jarlsberg fanget en ulv i saks vinteren 1747.

Jens Rom skjøt en ulv vinteren 1747.

Tor Anderssen Rastad skjøt en ulv våren 1747.

Svend Nilssen, Øvre Råel, fanget en ulv i saks vinteren 1747.

Jegeren Peder Pedersen Tofstad på Jarlsberg skjøt to voksne bjørner og to halv voksne bjørner.

Våren 1750 fanget han to halv voksne ulver. De ble ikke straks slått i hjel, men levde i fangenskap på Jarlsberg i juli måned 1750. Våren 1751 felte Tofstad en bjørn, og våren 1754 fanget og drepte han åtte unge ulver. - På den tid var det vanlig at også rovdyrunger som ble felt i andre nærliggende bygder ble levert til Jarlsberg hovedgård. Hvilken skjebne ungene senere fikk vet vi ikke.

1749

Preben Michelsen Wogn på Jarlsberg skjøt og fanget en voksen ulv og tre ulvunger.

1750

Ole Fredriksen i Åsgårdstrand felte en ulv i mars 1750.

Ole Blix på Stusrød felte en ulv like før jul 1749.

1753

Mathias Gundersen Rørås skjøt en bjørn sommeren 1752.

1756

Jakob Tveiten, Kristen Sverstad, Hans Sverstad og Hans Skotte fanget fire ulvunger i Brekkeskogen i 1756.

1757

Guttorm Kristoffersen, Fyllpå i Sem, felte en bjørn høsten 1757, i 1759 felte han en ulv, ved nyttårstid 1767-68 skjøt han tre ulver, i mars 1769 skjøt han en ulv, og våren s. å. skjøt han en bjørn. Han felte også en ulv i januar 1771.

1760

Gunder Mathissen Rørås felte en voksen ulv søndag før jul 1759. Ulven unnkom, men kadaveret ble funnet neste år. Han viste fram på tinget et stykke av skinnet. I julen 1763 skjøt han en ulv og vinteren 1772 skjøt han også en ulv.

1761

Kristen Borgersen, som tjente på Røsland, skjøt en bjørn på Berg våren 1761.

1762

Lenmann Anders Holmen skjøt en ulv ved Tem åtte dager før jul 1761.

1764

Kristen Borgerlen, Nordre Fadum, felte en halv voksen bjørn ved pinsetid 1764.

- 1765
Anders Tem skjøt tre ulver vinteren 1765, i 1777 felte han en ulv og i januar 1778 skjøt han også en ulv.
- 1766
Kristen Larssen Vermeli skjøt en bjørn St. Hans 1766.
- 1770
Sønn til forvalter Preus på Valløy skjøt en ulv ved kyndelsmessetid 1770.
- 1771
Hans Kristensen, Teigen i Slagen, felte en ulv i februar 1771.
- 1777
Anders Fadum skjøt en ulv.
Peder Røsland skjøt en ulvunge.
Anders Sørensen Kappellbakken skjøt en ulv vinteren 1777.
- 1781
Reidar Ingebretsen, Fiskerplassen under Jarlsberg, skjøt en ulv på Jarlsberg vinteren 1781.
- 1782
Ole Olsen på plassen Tangen under Aker skjøt to ulver på Aker i januar 1782.
- 1783
Anders Ingebretsen Eik skjøt en ulv på Lofs-Eik vinteren 1783.
Svend Sørensen Hesby skjøt en voksen ulv på Nordre Hesby en måneds tid før jul 1782.
- 1784
Anders Kristensen Fadum skjøt en ulv på Fadum høsten 1783.
- 1792
Nils Nilssen, Fjukstad i Borre, viste fram på tinget for Sem skinnen av en voksen ulv, som han hadde skutt på Fjukstad sommeren 1792.
- 1798
Ole Hanssen Vik skjøt en ulv på Vik vinteren 1798. I 1810 skjøt han to ulver. Han skjøt en ulv i 1812, en 1814 og en i 1819.
- 1810
Hans Pedersen Aker skjøt en ulv vinteren 1809-10.
- 1811
Johan Fredrik Borge på Aulerød felte en ulv før jul 1810.
- 1812
Herman Nilssen Hesby og Hans Olsen Rise skjøt hver sin ulv. Hans Rise felte også en ulv i 1819.
- 1814
Kristoffer Anderssen Tem viste fram skinnen av en ulv, som Ole Hanssen Adal hadde skutt.
Ole Gulbrandsen, som tjente hos Lars Olsen, Søndre Låne, skjøt en ulv i februar 1814.
- 1828
Forvalter Rynning på Jarlsberg drepte en ulv med gift på Jarlsberg våren 1828.
- 1837
Johannes Hanssen, Askehaugplassen, skjøt en ulv i desember 1836.
Lars Anderssen Fresje skjøt en ulv i desember 1836.

I et skifte på plassen Langerød under Jarlsberg i 1783 fortelles det at geita på plassen var blitt drept av ulv. Familietradisjonen forteller at Bente Marie Ager (f. 1781, d. 1842) i sin ungdom satt ved vinduet på Aker om vinteren og så store ulveflokker nede på Akersvannet. En vinter om lag 1840 kom ulven helt fram til Kjelle. Etter denne tid har det ikke vært mange av disse dyrene i vår bygd. På Nøtterøy var ulv ikke sjelden til om lag 1850. Etter 1860 er det ikke betalt premie for felt ulv i fylket. Lokalavisene har fra 1875 til 1893 noen spredte notiser om dyr, som folk mente var ulv: I januar 1875 ble en ulv sett på Borrevannet. Også i omegnen av Tønsberg, særlig i Greveskogen, hadde ulver lusket omkring. I 1877 kunne Gjengangeren melde om at spor etter ulv var sett ved "Kyllinghovedet". En innsender bestred riktigheten av dette, og av at det skulle ha vært sett ulv i nærheten av Horten i 1874-75, men redaksjonen gikk god for opplysningen. Tunsbergeren forteller 10. februar 1885 at et par menn fra Sem kom inn til lensmann Steenbuch og fortalte at de hadde slått i hjel en ulv. Lensmannen kunne ikke betale noen premie før han hadde sett dyret. Jegerne transporterte det derfor til byen, hvor det ble undersøkt av en kyndig mann. Det kom da for dagen at dyret var en rev som hadde rømt fra Johan Henrik Bull. Han hadde fanget reven på Island. 7. mars 1893 kunne Tunsbergeren fortelle at ulven hadde vist seg i Sem. Dagen i forveien hadde den ved Tveitan vært såpass stridig at den hadde sperret veien for en kjørende. Omsider lusket ulven av gårde over isen. I januar 1893 ble ulv sett mange steder her sør i landet, bl. a. ved Eidsfoss.

Bjørnen holdt til i fylket, i de indre bygder, helt til etter 1900. I femåret 1901-05 ble det betalt premier for 4 felte bjørner og i 1910 for 3 bjørner. I Slagen skal det ha vært sett bjørn til i 1820-årene. Minner om bjørn og ulv finnes i enkelte teignavn i skog og mark. På Aker kalles en ås "Bjønnskyttæråsen", og på Unneberg ble et jordstykke kalt "Bjønnehue". En plass under Søndre Kjær ble i midten av det 18. hundreåret kalt Skrubbholt. En stor bjørn ble i slutten av oktober 1913 sett i skogen til kaptein Sanne på Nøtterøy. Noen dager senere ble en bjørn, antakelig den samme, sett i Tokenesskogen. På den samme tid ble en diger bjørn skutt i Lardal. Der ble det også felt bjørner i 1915 og 1916.

I nyere tid ble det også satt premie for å felle jerv, gaupe, mår, oter, rev og rovfugler.

Gaupe var det noen få av i bygda før i tiden. Familietradisjonen forteller at oberstløytnantene Jacob og Hans von Ager gikk på jakt etter gaupe i skogen på og ved Aker. Tidlig i februar 1879 ble en gaupe sett i traktene omkring Vestmanrød og Fjukstad i Borre. I midten av 1890-årene ble det en sommer sett gaupe i skogen på Vestre Rom. Omkring hundreårsskiftet fulgte Olaus Olsen Karlsvik sporene etter to gauper på stranden fra Skallevoll til forbi Ringshaug. Han fikk også se dyrene, men kom ikke på skuddhold. I midten av 1920-årene ble det senhøstes sett en gaupe i Søndre Slagen. Jegere ble varslet og de fulgte sporene i nysnøen et stykke, men fikk ikke øye på dyret. I oktober 1961 skjøt Egil Cudrio en gaupe ved Tangsrød.

Mår har vært sett en sjelden gang i Sem og Slagen.

Oter har fra tid til annen forekommet på disse kanter også i nyere tid. I desember 1884 ble det sett oter ved dampskipsbrygga i Tønsberg. I januar 1891 ble en oter skutt på isen ved fiskebrygga i Tønsberg. I Velleelva ved Røren skal oter ha holdt til i begynnelsen av dette hundreåret. Olaus Karlsvik har skutt flere otere ved Karlsvikberget. I Akersvannet har det vært oter helt til i de siste år, og i Aulielva er det fremdeles oter.

Rev har det alltid vært i bygda. Under okkupasjonen måtte de fleste jaktvåpen leveres inn til politiet. Resultatet herav viste seg straks. Revene tiltok i antall, mens fugleviltet avtok.

Sel ser man fremdeles en del av i Oslofjorden, særlig i sommermånedene juni og juli, når den er ute etter laks. Den holder særlig til ved Østenskjær og mellom Bastøy og Småskjærene. Men også mellom Åsgårdstrand og Ringshaug holder den til, særlig utenfor Kibnebb og Slagentangen. Ved Skallevollstranden ligger det ute i sjøen en stor stein som kalles Selsteinen. Her har selen helt opp til i våre dager yndet å ligge å late seg. Fiskerne skyter av og til sel, men det er ofte vanskelig å få berget skrotten, da den har lett for å gå til bunds. En sel ble skutt ved Nordbyen i Tønsberg i mai 1872. Den var gått på grunn der. I mai 1906 var det usedvanlig meget sel i fjorden, fra Færder og langt nordover. Den var sjenerende for laksefisket. Feier Jonas i Tønsberg skjøt i oktober 1910 en sel i Vestfjorden, midt mellom Ramberg og Hogsnes. I januar 1925 ble det skutt en liten sel i munningen til Aulielva. Den veide 30 kg. Inspektør Mathisen, Eketun på Nøtterøy, fanget i juli 1929 en sovende sel på en holme ved Torgersøya. Nils Hansen Kibneb har skutt flere sel. I 1949 skjøt han også en ca. 4 meter lang grindhval i Blixekilen. St. Hans 1932 skjøt han en *grevling*. Grevling er det både i Sem og Slagen, helt øst til Karlsvik.

I de år silda satte inn i Oslofjorden fulgte ofte hval i dens kjølvann. I januar 1884 ble det skutt

en hval i Larviksfjorden. Den ble avspekket ved Sandefjord. I desember s. å. ble det skutt en hval i Langesundsfjorden. I 1887 ble en hval sett ved Holmsbu, og i pinsen året etter ble to hvaler sett ved Tofteholmene. I avsnittet om sjøfart er fortalt om den hvalfangst Carsten Bruun satte i gang i november 1890 med flensestasjon på Helodden ved Narverød. Den første hval ble brakt til Helodden 2. november 1890. I løpet av november og desember ble det brakt inn mange hvaler hit. 9. januar 1891 brakte "Emma" sesongens siste hval inn gjennom Torgersøygapet. Den ble senket ned i Valløybukta og skulle ligge der til isen gikk opp. Også lenger sør i fjorden ble det fisket meget hval. De ble brakt inn til Kjøpmannskjær og Sandefjord. Det var bare den ene sesongen at hvalene ble brakt inn til Helodden. Flensestasjonen var i høy grad sjenerende for dem som bodde der. I slutten av oktober 1891 tok den andre sesongen til. Hvalene ble da brakt inn til Tenvik og Sandefjord. Også i 1892 og 1894 foregikk det hvalfangst i Oslofjorden, men nå lenger ute. Senere har vi bare hatt spredte besøk av hval i indre Oslofjord. I oktober 1898 var en stor hval helt inne ved Kristiania. I oktober 1907 boltret to store bottlenoser seg ute på Valløybukta. De var 28-30 fot lange. I desember 1917 var en stor hval på besøk i Sandefjordsfjorden. En stor rusk av en hval ble i slutten av april 1922 sett i løpet mellom Hvaløy og Ekornholmen. I juli 1931 ble en velvoksen hval, ca. 35 fot lang, sett ved Hvaløy. En 7-8 m lang hval ble noen uker senere s. å. sett ved Steilene. I begynnelsen av 1938 tok småhvalfangsten seg opp på Skagerakkysten. Den gikk for det meste til revemat. I april s. å. ble det skutt en hval øst for Færder av Johan Finstad fra Vikene i Onsøy. Den utbrakte 3200 kg kjøtt og 1200 kg spekk. En hval ble sett i Holmestrandsfjorden om lag 1950 og en i oktober 1953 på samme sted.

Elg synes i nyere tid å ha blitt en hyppigere gjest i bygda enn før i tiden, ikke minst i jakttiden om høsten. Som følge herav ble det dannet jaktselskaper, som av og til kunne være heldige.

I 1893 ble det skutt 11 elger i Jarlsberg fogderi. Disse dyr ble nok for størstedelen felt i de indre bygder. I september 1898 skjøt Hans Stusrød en elg i Bakkeskaugskogen. Jakten foregikk uten hund, står det i avisen. Det er først fra 1920 elgjakten i bygda har fått noen betydning. Vi regner opp de dyr som er felt. Opplysningene er bygd på avisnotiser, som er supplert av hovslager Nils Hassum høsten 1945.

1920

Paul Ellefsen Roberg innledet jakten på elg i dette hundreåret ved å felle en ung elg ved Robergkollen og en elg i Robergs utmark i slutten av september 1920.

1923

Høsten 1923 felte Paul Roberg to okser på en av sine løkker vest for Robergkollen. I 1926 skjøt han en elg i skogen til Roberg eller Prestegården, men et jaktselskap forbeholdt seg dette dyr. Paul Roberg var hele sitt liv en ivrig skytter og jeger. Han skjøt tiur og røy og meget orrfugl. Som skytter tok han mange premier. På et skytterstevne på Skoppum fikk han et sølvkrus med diplom. Denne premie var satt opp av kong Oscar II.

1926

Et jaktselskap bestående av Nils Hassum, Oskar Horgen og Ole Raasles skjøt en okse og en ku i Rakkåsskogen. Begge dyr ble felt av Nils Hassum.

1927

Ole Raasles, Ole Rye og Nils Hassum skjøt en okse i Brekkeskogen. Dyret ble felt av Nils Hassum.

1928

Ole Raasles, Harald Myhre og Nils Hassum skjøt en okse i Røslandskogen. Dyret ble felt av Ole Raasles.

1929

Harald Myhre, G. Hltpung og Risberg skjøt en okse i Brekkeskogen. Dyret ble felt av Gabriel Holtung.

1930

Ole Raasles, Erling Ilebrekke, Harald Myhre og Nils Hassum skjøt en okse i Basbergskogen og en okse i Tverrvedskogen. Begge dyr ble felt av Nils Hassum.

1931

Markus Hassum, Nils Hassum, Øistein Hansen, Brekke, og Harald Hansen skjøt en okse i Brekkeskogen. Dyret ble felt av Øistein Hansen.

1932

Det samme jaktselskapet skjøt i 1932 en okse i Ilebrekkeskogen og en okse i Åsensskogen. Nils Hassum og Øistein Hansen felte hvert sitt dyr.

1935

For det samme selskap skjøt Nils Hassum en okse i Adamsrødskogen i 1935. I 1937 var det jaktforbud som følge av en miltbrannepidemi i fylket.

1938

Johan Johansen, Vestre Rom, Alf Myhre, Nordre Karlsvik, Wilhelm Mathisen, Vestre Rom, og Thorsten Hansen, Lasken, skjøt en okse på Brekke i Sem. Dyret ble felt av Thorsten Hansen. Gunnar Velles jaktselskap skjøt en elgku i Robergskogen.

1941

En okse ble påkjørt av toget ved Barkåker tidlig i september. Sannsynligvis var den blitt blendet av lyset fra lokomotivet. Den ble så stygt skadd at den måtte skytes.

1943

Lenmann Georg Stanges jaktselskap skjøt en okse ved Rakkås og en okse på Rom.

1945

En elg ble skutt på Jareteigen vel en uke før jakttiden tok til. En stor okse ble skutt på Akersmyra av Akers jaktselskap ved politikonstabel Fosaas.

Johan Rom, Thorsten Hansen, Harald Myhre, Rolf og Harald Engen fra Fon og Bernh. Tønnesen, Rom, skjøt en okse og en ku i Brekkeskogen i Sem og i Romsbogen. Begge dyr ble felt av Harald Engen.

1946

Arnold Hassum, Markus Hassum, Øistein Hansen, Brekke, og Tormod Hansen, Brekke, skjøt to okser i Rakkåsskogen. Den ene, som var nesten hvit, ble felt av Øistein Hansen. Den andre av Tormod Hansen.

Politikonstabel Hjerpekjønn i Tønsberg, Arnulf Langaas, Barkåker, og brødrene Hov fra Ramnes skjøt en okse og to kuer på Romsmyra, Brekke og Tveiten i Sem. Langaas felte ett og brødrene Hov to dyr.

Harer og røyskatt holder fremdeles til i bygda.

Rådyr har holdt til her i de siste 30-40 år. De er forholdsvis tamme og synes å trives godt der de får være i fred for løse hunder.

Ilder har det forekommet en del av i de senere år. I første halvår av 1953 ble det betalt skuddpremie for 18 ildere, som var skutt i Sem og Slagen.

Av *fugler* har vi fremdeles omtrent de samme arter som i det 18. hundreåret. Ørn har i nyere tid vært sjelden å se. I slutten av 1914 skjøt Otto Bakken en *landørn* på Føyenland. Den målte 2,10 m mellom vingespissene. Arnt Andresen i Tønsberg skjøt en *kongeørn* i Greveskogen i oktober 1938. Kjøpmann O. Karlsvik skjøt med salongrifle en *fjellvåk* 1. pinsedag 1941 på Bakkeskaug. Den målte 1,25 m mellom vingespissene. En *havørn* ble sett over Kilen i april 1949. Arne Lunde skjøt en stor *hubro* på Aker i august 1938. Den målte 1,70 m mellom vingespissene. Av *hauk* og *falk* finnes de vanlige arter. *Kattugler* er det mange av. Sjeldnere uglearter forekommer også. O. Karlsvik har således skutt en øreugle, en art som mest forekommer i Danmark.

I forrige hundreåret holdt *korpen* eller *ravnen* til i skogen på Søndre Karlsvik. Et sted i skogen der, rett øst for de øvre hus, ble kalt "Korpehøle". I nyere tid er ravnen forsvunnet fra bygda. Før i tiden ble *kråka* betraktet som en trekkfugl. Den dro til Danmark midtvinters, men etter 1900 har kråka holdt til hos oss hele året. *Kaier* og *viper* holder til i bygda.

Tiur, *røy* og *jerpe* finnes det fremdeles litt av i Sem sogn, men de forsvinner etter hvert.

Orrfugl holder til i hele bygda. *Rugda* synes å avta med årene, og *ryper* ser man sjelden.

Det er et rikt fugleliv på Ilene, i Gullkronene, på Akersmyra og på Kilen i Slagen, særlig av vade- og svømmefugler. Fuglelivet på Ilene og i Gullkronene har stor vitenskapelig betydning. Områdene der er derfor fredet for jakt, fangst og forstyrrelse. Se også bind I, s. 386. På side 285 i første bind er det regnet opp en del arter sjeldne fugler som holder til på Akersmyra. Her kan føyes til at skipsreder Carsten Bruun skjøt dublet på *sædgjess* på Akersmyra 14. desember 1934. Skipsreder Svend Foyn Bruun skjøt bl. a. *sumphøne* på Akersmyra. Om forsøk på Aker med innplantning av ikke stedegent vilt har skipsreder Svend Foyn Bruun gitt følgende opplysninger: Hans foreldre fikk *rapphønsegg* fra Skottland i 1893. De ble klekket under en høne og kyllingene holdt til i hagen hele sommeren. Om høsten ble de sluppet og holdt seg en tid rundt husene, men forsvant. I begynnelsen av 1930-årene fikk skipsreder Bruun en del rapphøns fra Ungarn. De ble sluppet om våren. Om høsten så han to temmelig store kull. Disse rapphøns ble senere sett i Skjee, under noen uthus der. I midten av 1930-årene satte Irsk Setterklubb ut noen få rapphøns, men uten resultat. I 1930-årene forsøkte Bruun et par ganger med utplantning av fasaner. De fikk kyllinger og holdt seg noen få år. Det ses av og til fasaner i bygda, og det er mulig at de skriver seg fra Aker. I slutten av 1930-årene fikk Bruun to par kanadiske blågjess, formentlig av Bengt Bergs stamme. De ble holdt i fangenskap et par år og senere sluppet, men uten resultat. Grunnen til at disse forsøk falt uheldig ut, var uten tvil at det var for meget katt og rev. Etter den siste verdenskrig ble det også sluppet fasaner i skogen fra Aker. De ble sett i Slagen, på Nøtterøy og i Stokke i 1951. For å øke bestanden var det meningen å slippe flere fasaner, men rev eller ilder kom i veien. 30 fasaner ble nemlig drept på Aker i slutten av 1952 og slept ut i skogen.

En av Tønsbergs jegere, fullmektig Fredr. C. Nygaard, slapp våren 1880 ut tre par rapphøns ute på landet "for om mulig å skaffe omegnen en bestand av denne edle og velsmakende viltsort". Norsk Jeger og Fiskerforening hadde fått hjem en del rapphønsegg fra England og latt dem ruge ut. I februar 1914 kunne avisene fortelle at en flokk rapphøns holdt til på gårdene nordenfor Sem fengsel. De var ganske tamme og kom helt inn til husene. Avisen legger til at en jeger og dyrevenn i Sem hadde sluppet tamme danske rapphøns i sin skog og det var rimeligvis denne stamme som nå bredte seg. I november 1915 ble et kull på 14 rapphøns sett på jordene ved Rosanes på Nøtterøy. Disse danske rapphøns formerte seg og trivdes godt en tid, men er nå på det nærmeste forsvunnet igjen.

Aker og Melsom viltstellområde har i den senere tid satt ut 80 *fasaner* i området ved Akersvannet, og håper med tiden å få opparbeidet en større fasanstamme i distriktet.

Heilo har Olaus Karlsvik skutt på Bakkeskaug. Av andre sjeldne fugler kan vi nevne at Kilen i august 1946 hadde besøk av *heirer*. På forsommeren 1956 holdt et *salgåspar* til på Kilen med sine unger.

Enkelte ganger har vi hatt besøk av den danske gjest *storken*. På Byløkkene ved Tønsberg ble flere storker sett gå omkring i mai 1873. I juli 1883 ble en stork sett flyvende over de samme løkker. På Askjem i Andebu så man en stork i juni 1888. I mai 1901 oppholdt seks storker seg noen dager på jordene på Jarlsberg hovedgård. Samtidig fikk Åsmundrød besøk av tre storker. De var meget tamme. I mai 1912 spaserte en stork ganske rolig ved siden av en mann i Slagen som gikk og pløyde. Kjøpmann Oskar Karlsvik (f. 1899) har som skolegutt sett en stork på Korterød. Om lag 1940 så han en stork på Kilen. I juni 1939 var en stork på besøk på Tønsbergkanten. I juli 1940 kom fire storker flyvende sørfra og slo seg ned i en furutopp på Slagentangen. De ble sittende der ut over kvelden. En avisnotis i mai 1950 forteller at storken var sett ved Barkåker. Notisen er holdt i så spøkefulle ordelag at vi kanskje bør sette et spørsmålstegn ved opplysningen. I juli 1953 slo en stork seg ned på taket på Gråbrødregaten 24 i Tønsberg. Etter å ha hvilt en stund satte den kursen mot Sem.

Andre fugler som har vakt like stor oppsikt som storken er de ville *svaner*, som vi av og til har hatt besøk av. I mars 1876 ble en svane skutt ved de ytterste skjær i Tønsbergfjorden. Svanen er fredet hos oss hele året. Tre store hvite svaner oppholdt seg i juni 1902 ved Aulielvas utløp i Byfjorden. En eller to av dem ble skutt og dermed forsvant også den eller de som var igjen. I mai 1903 ble en svane sett ved Træleborg i Tønsberg. I november 1912 fikk Aulielva på ny besøk av en svane. Østafor Valløy så man 5-6 svaner i mars 1922. Sommeren s. å. holdt en svane til ved Gårdbo. Den ble meget avholdt og var alles yndling. Dessverre ble den skutt og idyllen opphørte. I april 1923 ble tre store svaner sett over Byfjorden. Seks svaner holdt i julen 1925 til på Ørsnes på Nøtterøy. I begynnelsen av januar 1928 holdt en svane til ved Råel. På Træla så man en svane

i februar 1935. I august s. å. holdt en svane til mellom sivene på Kilen. I mai 1936 og juli 1937 hadde Kilen også besøk av en svane. I februar 1940 ble en svane sett i Sevika ved Vrengen. I samme måned slo en svane seg ned i Bjerkøysundet på Nøtterøy. Omtrent på samme tid fløy tre svaner lavt over husene på en gård i Sem. De skrek ynkelig, står det i avisen. I slutten av oktober 1940 kunne man fra toget se et par svaner på Akersvannet. I slutten av desember s. å. slo to svaner seg til ro i Skallevollbukta og svømte noen timer omkring i det smule vann. Så lettet de igjen og satte kursen sørover. I februar 1941 ble fire hvite og en grå svane sett over Råel. I oktober s. å. fikk Akersvannet på ny besøk av et par svaner. De svømte stille og fredfullt omkring i en vik i den søndre delen av vannet. I desember 1946 så man svaner over Kilen. På Valløybukta holdt en svane til i slutten av desember 1949. Den var målet for skytelystne halvstore gutter. Et svanepar slo seg i begynnelsen av januar 1950 ned på Kilen, men der fikk de ikke være i fred. De ble senere sett utenfor båthavna til Nils Kibneb. I juni 1953 hadde Kilen på ny besøk av et svanepar. Tre svaner ble sett på Træla i april 1955 og i mai s. å. slo to svaner seg ned ute på Kilen. Midt i januar 1960 så man tre svaner i Tønsbergfjorden, ikke langt fra Hogsnes. Omtrent tre uker senere ble to hvite og en grå svane sett på Kilen.

Enkelte sjøfugler som *gråmåke* har i nyere tid, særlig under sørlig vind, hatt en tendens til mer og mer å søke inn på jordene i bygda, ja, endog til bygder som ligger lenger fra sjøkanten. *Alker* holder til ved sjøkanten i Slagen om vinteren, særlig etter sørlig storm.

Ville duer ser man ofte. *Tamme duer* har det vært i bygda i lang tid. Under en takst i 1798 over bygningene på Presterød nevnes også et dueslag i gården.

Om fuglelivet i Gullkronene og på Ilene, se bind I, s. 386.

Av tradisjon i bygda om fugler er ikke meget bevart. Om nøtteskrikene fortelles det at når de vil gjemme nøtter til en annen gang, legger de nøttene i mosen under et tre. For å finne treet igjen, tar de merke eller sikte på den sky som i øyeblikket er rett over eller ikke langt borte. Dette merke er like sikkert som det der fortelles om mannen som var ute på sjøen og fisket. Han hadde funnet et godt fiskested, og for å finne stedet igjen, la han et trestykke i vannet, og rodde til land. Villduenes reir hører til de skrøpeligste av fuglereir. Dette skal komme av at da dua skulle lære og bygge reir hadde den ikke tålmodighet til å lære håndverket ordentlig. Da læremesteren hadde lagt noen grener, strå og noe mose fant dua ut at nå kunne hun greie resten selv, og dermed ble det. De årsgamle svaler kommer om våren tilbake til det sted de ble ruget ut på. Det første de gjør når de kommer tilbake er å "inspisere" alle de hvile- og gjemmesteder de hadde året forut. Om småfuglene fortelles det også at fuglemor skyr slike fugleunger som er blitt tatt i av menneskehender.

Jakten har alltid hatt sine ivrige utøvere, særlig blant ungdommen, men bygda har ikke hatt de forutsetninger for et godt utbytte som bygdene inne i landet. En hemning i jakten var det også da greven i 1837 satte forbud mot all slags jakt med hunder på hele den store eiendom av skog og mark som hørte til Jarlsberg hovedgård, heri også medregnet Greveskogen. Den jakt som er blitt drevet i bygda av den alminnelige jeger er jakt på rev og hare, i nyere tid for det meste med hunder. I de større skoger og på myrer er det drevet jakt på orrfugl og hakkespett. I vann, elver og bekker og på myrer med små tjern er det også blitt skutt en del ender, bekkasiner og snepper, til dels fra barhytter.

I den nye lov av 14. desember 1951 om viltstellet, jakt og fangst er det i § 2 bestemt at det i hvert herred skal være en viltnemnd på 5 medlemmer. I 1952 ble følgende viltnemnd oppnevnt i Sem: Oskar Horgen, formann, Reidar Grorud sen., Barkåker, nestformann og kasserer, Thorleif Bjørge, Roberg, Andreas Klausen, Eik, og Jens Berntsen, Bogen. S. å. ble Sem og Slagen Jakt- og Fiskerlag dannet med dette styre: Karsten Myhre, Grette, formann, Albert Swift, Rørås, nestformann, Thorleif Bjørge, kasserer, Hans R. Semb, Fyllpå, og Harald Låhne, Rygg. Laget fredlyste straks medlemmenes eiendommer for all jakt. Vestfold fylkes jeger- og fiskerforening ble stiftet i 1921.

Fiske.

Bygda er ikke noe utpreget fiskedistrikt, selv om en stor del av den grenser til sjøen, men det er drevet ikke så lite fiske i sjøen til husbehov, både i Slagen og fra noen gårder i Sem sogn. I gode år er det også blitt noe fisk til salg i bygda og i Tønsberg. I matrikkelen for 1667 er det opplyst fra hvilke gårder det da ble drevet fiske. Det var: Store Stang, Nordre Teigen, Nordre Rørås, Brattås, Åsen og Søndre Karlsvik. Disse eiendommer gikk i sjøen og hadde der "et ringe

Rusefiske, hvor nogen Smaafisk undertiden bekommes”, heter det for de fleste av disse gårdene. På Rørås ble det ikke fisket hvert år, da det ikke svarte til omkostningene. På Ringshaug var det to laksefiskerier, men av samme årsak innbrakte disse heller ikke meget. Det var også andre gårder som hadde eiendom som gikk til sjøen, men fra disse er det først senere blitt drevet fiske. Det ser ut til at laksefisket på Ringshaug lenge var til liten glede for oppsitterne. I 1723 opplyses det at den fisk de fanget måtte de straks kjøre inn til grunneieren, toller Mads Gregersen i Tønsberg.

Forvalter Jacob Lerche forteller at det fra året 1764 ble fisket laks i garn og ruser fra den østre side av Valløy fra korsmesse (3. mai) til midt i juli. Dette fisket foregikk antakelig nord for Valløy, på den grunn som tidligere hadde tilhørt Tolvsrød. I 1779 besøkte den danske vitenskapsmann J. C. Fabritius Valløy. Utdrag av hans skildring fra denne reise er gjengitt i Vestfold-Minne, V, S. 40 flg. Om fiskefangsten ved Valløy forteller han, at den var rik ved fjorden og mellom småøyene. Lerche drev da et eget laksefiske, hvor han hvert år kunne få 90-100 laks. Men Lerche klaget over at kobbene gjorde stor skade på fisk og garn, og han visste ikke hvorledes han skulle fange kobbene.

Foruten fiske med garn, grunnvad og ruser er det blitt fisket meget med line og krok. I et skifte i 1756 på Nordre Teigen (bind I, s. 923) er følgende båter og fiskeredskap regnet opp: Båt med seil, fokk og videre tilbehør, halvparten i et bunngarn, 1 hågarn, 2 flyndregarn, 3 håsnører, 5 makrellsnører, hekle, tauverk og 1/3 i en pram. På isen om vinteren er det blitt fisket meget, også av folk lenger inne fra bygda, som på den årstid hadde bedre tid enn om sommeren. Dette fisket på isen har vært mere farefullt, og det har både før i tiden og i nyere tid hendt at fiskere er gått igjennom isen og druknet. I 1741 fortelles det i kirkeboka at Kristoffer Olsen, Søndre Hassum, ved en ulykkelig hendelse var blitt på isen. Også Vestfjorden har krevd sine offer.

Om fiskene i sjøen forteller sogneprest Soelberg i 1743 at det fantes laks, makrell og andre små fisker, men ikke i den mengde at noen til andre steder kunne henbringes. Om laksefisket, sier Peter Claussøn s. å. at det ble fisket med ruser, bunngarn, og ”Snige Fisker” (1). Fiskerne kunne undertiden selge noe av fisken fersk, røkt eller saltet. Claussøn forteller videre at det foruten med de nevnte garn, og med vad og andre innretninger ble fisket ørret, flyndre, makrell, torsk, hvitting og småsei. Torsk ble også fisket til husbehov med krok, fra båt og på isen om vinteren. I de store hungersår 1741 og 1742 ble det fisket en stor mengde sei, som kom godt med da jordbruket i de år slo helt feil.

Jens Müller forteller i 1750 at fisket ved Tønsberg da var ganske ringe, men han hadde hørt at det tidligere skulle ha vært ypperlig og overflødig. Han nevner torsk, ørret, hvitting, makrell, sild, kolje, ål og to slags flyndre, skrubbeflyndre og mariflyndre. Disse siste, sier han, var skjønne. I fjordarmen fantes det østers i sanden, men deres kvalitet var ikke særlig god. Taskekrabber og hummer ble brakt til byen fra andre steder. En stor krabbe kunne man få for 2 skilling, og en stor hummer for 1 a 2 sk. Fra pinse til St. Hansdag kunne man få kjøpt laks. Var det meget av den kunne prisen gå ned til 6 sk. for skålpundet (2 merker).

Jacob Lerche forteller i 1773 om fisket: ”Det mangler ey paa den rige Skabers overflødige Velsignelse, men Mangel paa Evne og Undervisning betager den største Fordeel, saasom: til at fange den i stor Overflødigheit, særlig mod Foraaret sig visende Sild, som i Ruserne og Bund-Garn, hvor de opredtes, fanges, og naar Silde-Vad og de ved Bornholm brugelige Bakke-Fisker til Lax og stor Torsk og Helle-Flynder, her blive oprettede, vilde Landet vist høste en velsignet Fordeel. - Laxe-Fiskerier, saasom Bund-Garn og Ruser, findes nu nesten hele Kysten oprettet fra Strømmens Annex, Sanden-Sogn, Botne, Borre og Slaugens Annex; men de fornemste Stæder er i Sanden-Sogn, Frebergsviig, Falchensteen, Borre Præstegaard, Steenbryggen, Aasgaardstrand, Saltkop, Kibbenet til Ringshoug og Walløe, hvoraf nu ikkun i Frebergsviig og Sande-Sogn, samt i dette Aar ved Falchensteen, Bund-Garn er oprettet, siden de forrige der havde denne slags Garn, fant Bekostningerne større end Fordelen, og derfor nu ikkuns betjener sig af Ruser. Bekostningerne for et Bund-Garn, er imellem 80 og 100 rdr. naar en Ruse med Rae-Garn ikkun koster 20 a 30 rdr., og paa en Deel Steder mindre, hvor Dybet icke er saa langt ude, at i steden for Garn, Buske-Gjærde bruges. Paa Isen fiskes og i Februarii-Maaned Helle-Flynder med Krog af 4 a 5 lpd. Vægt. Sey fiskes vel iblandt, men ey af nogen stor Mængde; derimod er i afvigte Vinter fisket en overflødig Mængde af Torsk i Tønsberg-Fjorden og en paa østre Side deraf indløben Arm af Søen, Trællen kaldet, hvorved mange Fattige haver havt Livs-Ophold. - Foruden de anførte Slags findes og Langer, Bergylter og Haae, Aal, Knur, eller som almindelig kaldes Præst,

Horn-Fisk, Pig-Vær, iblandt Flynder, Tunger, Siig, Steenbider.”

Jens Kraft forteller i 1822 at også folk fra Slagen deltok i makrellfisket i Kristianiafjorden, både med garn og på dorg. Dorgefisket var dog avtatt en del i tiden før 1822, på hvilken tid det mest ble drevet dorgefiske omkring Færder og i det åpne hav. - Gjengangeren, Horten, kunne i januar 1872 fortelle at i 1871 deltok 36 fiskere fra Sem i makrellfiske med garn.

I slutten av mai 1872 fikk noen fiskere i bunnvad i nærheten av Valløy en sild som veide 13 merker (vel 3 kg). Den var full av rogn og ualminnelig fet.

Et isflak med 10 fiskere fra Husvik, Tangen og Fagersand kom 18. mars 1881 i drift. Heldigvis ble flaket ført mot fast land og fiskerne kom i land på nordsiden av Valløy. Hadde den økte vind hatt en annen retning ”ville denne eiendommelige seilas neppe være gått fullt så heldig av,” skriver Tønsbergs Blad.

Fisker Jørgen Hanssen Ringshaug (f. 1868, d. 1940) har fortalt litt om det fiske på Ringshaug, som han, hans far og bestefar drev ved siden av gårdsbruket: De fisket med bunn garn, og den viktigste fangsten før i tiden var laks. Annen fisk ble lite aktet. I gode fiskeår kunne de gamle øse opp hele kasser med laks i hvert trekk, men prisen var dårlig; kan hende 1/2 spd. for bismerpundet (6 kg). Den største laks Jørgen Hanssen tok opp var på 28 kg. Større fisk fikk de nok heller ikke før i tiden. Det var sjelden å få større laks enn på 16-18 kg. Da Jørgen Hanssen, 28 år gammel, ga opp sjøen og tok til som fisker, hadde han en tid to bunn garn sammen med en venn. De måtte da opp ved 4-1/2 5 tiden om morgenen og trekke garnene, og ved 6-tiden måtte fiskerne være ferdige til å kjøre fisken til byen med hest. Kl. 6 (18) om kvelden skulle garnene trekkes igjen. Måtte så garnet bøtes ble det ofte å arbeide utover til midnatt. Var det meget fisk, hendte det at det ble tre turer til byen om dagen. Det hendte at to hester ikke klarte å dra all fisken. Da måtte de ta snekka og fare sjøveien inn til Tønsberg. Årene 1916, 17 og 18 var meget gode fiskeår. Det var da så meget makrell at gamle folk ikke kunne minnes så meget fisk tidligere. I senere år er fisket på Ringshaug blitt drevet i noe mindre målestokk og med vekslende hell. (Vestfold Arbeiderblad 2. oktober 1937, Lørdagstillegget.)

I januar 1885 foregikk det et lettvent torskfiske i Slagen. Ute ved Husøy ble man oppmerksom på at det under isen sto torsk. Det ble hogd hull i isen og man tok opp 5-6 stykker, som var frosset i hjel. Og så viste det seg at det var likedan hele Træla innover. Det ble hogd huller på mange steder og det ble gjort en rik fangst. En mann fikk således 200 en dag og 300 den neste. Torsken, som var stor og pen, ble for en stor del solgt i Tønsberg til fordelaktig pris. Under en sterk storm må torsk og annen fisk ha søkt inn på dette sted, og har etterpå, når kulda satte inn, ikke kunnet komme ut igjen. (Tønsbergs Blad 19. januar 1885.)

Om en fisker fra Husøy, som levet i første halvdel av forrige hundreåret, fortelles det at han gjennom mange år hadde iaktatt at hornhjelen kom opp til disse kanter temmelig nøyaktig på samme tid hvert år. Han kunne regne med som regel å få den første hornhjel i garn om morgenen den 4. mai.

Fisker Nils Hansen Kibneb (f. 1892) har også fortalt litt om fisket. Ved Kibnebb, som andre steder i Oslofjorden, har fisket vært meget variabelt i mange år, med enkelte perioder med rikt fiske. Men intet kommer opp mot det eventyrlige sildefiske vinteren 1891-92 (2). Om dette sildefisket har Bernhard Balsmo fortalt en del i sin bok Alvor og rariteter, Tønsberg 1935, s. 89-91. I januar 1907 var det også store sildemasser i Oslofjorden. Nils Kibneb nevner følgende sjeldnere fiskearter: I 1923 ble det fisket en månefisk ved Kibnebb. Havmus er også fisket der. Ved Åsgårdstrand er det fisket stør. I februar 1942 ble det i Blixekilen funnet en ca. 3 meter lang ål, som veide vel 12 kilo. Sommeren 1954 ble det fisket strømsild ved Østenskjær, og på Slagentangen ble det i strandkanten funnet en breiflabb. En død delfin ble i mars 1910 berget i land på Torgersøya. Den var 2,64 m lang og 1,65 m i omkrets.

Vinteren 1941, 42 og 47 lå isen i fjorden, og det ble da fisket meget på isen. Det ble heklet sild og pilket torsk i sildestimene. Under den lange kuldeperiode i februar og mars 1947 lå isen lenge i Oslofjorden. Det ble derfor etter hvert mange som prøvde fiskelykken på isen og skaffet seg et godt måltid ferk torsk. Men alle var ikke like heldige med fisketuren. Den 10. mars om ettermiddagen skulle to menn fra Adal også prøve fiskelykken. De kom i en eldre bil og kjørte helt ut på isen. Et par hundre meter øst for Slagentangen kom bilen imidlertid ut på tynn is og gikk til bunns. Den ene av de to menn hadde åndsnærværelse nok til å skalle ut frontglasset i bilen, og gjennom denne åpning kom begge ut av bilen og opp til vannflaten. Noen torskepilkere i

nærheten kom til og fikk halt begge inn på fast is og de berget livet. (Tønsbergs Blad 11. mars 1947.)

Oslofjorden har fra tid til annen besøk av hai. Avisene kan fortelle om dette. I 1880-årene ble en hai av blåhai-arten fanget like utenfor Akershus festning. En stor hai ble i september 1911 sett ved Langeskjær. I oktober s. å. ble en stor hai sett i nærheten av Husvik. Den var ca. 15 fot lang. I juli 1912 ble flere haier sett i fjorden, og i slutten av september s. å. ble to sett ved Valløy og en i nærheten av Færder. Brødrene Brynildsen i Tønsberg fanget i september 1917 to haier ved Bolærne. De hadde ødelagt fiskernes garn og annen redskap. Den ene var 2 meter lang. Den andre veide 50 kilo. I september året etter fanget fiskehandler Brynildsen på ny en stor rugg av en hai. Hvalskytterne Søren og Jens Berntsen, Narverød, fisket i august 1921 en 7 fot lang hai ved Bolæren-krakken. En gutt i Stokke fikk i september 1923 en liten hai på kroken utenfor Sand i Stokke. I juli 1924 fikk en fisker på Åros i Røyken en hai i garnet sitt. Den målte 3,75 meter. En blåhai ble fanget ved Sande på Hvasser i begynnelsen av mars 1931. Den spratt opp på land, antakelig for å fange fisk, og kom ikke ut i vannet igjen. Den veide 150 kilo. I september 1940 ble en hai fisket med harpun. Den ble brakt inn til Fredrikstad. Den var mellom 1,50 og 2 meter lang og veide mellom 25 og 30 kilo. En fisker fra Husøy fisket i januar 1949 på bakke en spraglet hai. Den var 2 1/2 fot lang. I november 1950 fikk fisker Johan Bang, Narverød, en 1 meter lang haiunge i garnet. På Grepanstranda på Tjøme ble det i desember 1953 funnet en 2,10 m lang hai.

I de senere år har fiskere fra Onsøy holdt til på Husøy. De fisker fra store båter i Oslofjorden.

Folk som bor lenger inne i Slagen har ikke fisket meget i Oslofjorden. Noen få har fra tid til annen hatt en liten båt øst ved stranden, og fisker litt til husbehov en gang i blant. Får noen lyst på en fisketur blir det gjerne å låne båt hos kjente.

Etter som tiden gikk viste det seg nødvendig å få et fiskeritilsyn, men det tok tid før det ble organisert. I 1849 forlangte samtlige fiskere på Slagens og Vallø saltverks østkyst at formannskapet skulle treffe forføyning til å hindre at fremmede fiskere gjorde inngrep i deres næring. Formannskapet kunne intet gjøre i denne sak, men henviste fiskerne til å søke rettens bistand. I 1854 og 1871 fikk formannskapet til uttalelse spørsmål om innskrenkning i bruken av grunnvad. I medhold av lov av 20. juni 1891, § 27, om fredning av laks og sjøørret, ble landet delt inn i fiskeridistrikter. Jarlsberg fogderi skulle utgjøre ett fiskeridistrikt, med unntak av Skoger og Strømm, som ble lagt til Buskeruds distrikt. I 1894 fikk vi Jarlsberg Fogderis Fiskeforening (også kalt Jarlsberg Fiskeribestyrelse). Til formann i bestyrelsen ble valgt o.r.sakfører Emil Mørkassel, Sande. Foreningens virkeområde strakte seg fra bygdegrensen mellom Sande og Strømm herreder til sjøen og så langt som fogderiet gikk mot sør, til og med Tjøme og Stokke. Det nordenfor liggende distrikt ble kalt Buskeruds Fiskeriforening, og omfattet Drammens- og Lierelvas elvedistrikter med fjorden, Hurum, Strømm og Skoger herreder. I Jarlsberg Fogderis Fiskeforening ansatte bestyrelsen to oppsynsbetjenter. I 1899 nevnes Jarlsberg private Fiskeriforening. Den omfattet bygdene Strømm, Sande, Botne, Våle, Borre og Sem. S. å. hadde Jarlsberg Fiskeribestyrelse tre oppsynsdistrikter:

1. Nordre distrikt.
2. Horten til og med Valløy.
3. Valløy - sørgrensen.

I hvert distrikt ble det ansatt en oppsynsbetjent (for ett år av gangen) med kr. 180 i årlig lønn. De første medlemmer av fiskeribestyrelsen fra vår bygd var H. M. Hansen, Nordre Teigen, og H. L. Karlsvik. I stedet for den første ble Laurits Mathisen Feskjær valgt i 1902. I 1908 kom Jørgen Hanssen Ringshaug med i bestyrelsen istedenfor Hans Larsen Karlsvik. Fra 1. januar 1918 ble det bare ett medlem i bestyrelsen fra bygda. Valgt ble L. Mathisen Karlsvik.

Ferskvannsfiske.

Før i tiden ble det på enkelte tider av året drevet ikke så lite ferskvannsfiske i bygda. Om høsten når sjøørreten gikk opp i elvene og bekkene for å gyte, passet bøndene på og fanget mange ganger meget av denne gode fisken, og de fikk da en kjærkommen avveksling i den daglige kost. I Aulielva har det muligens i gammel tid gått opp laks, men vi kjenner intet til dette fiske. Kristiern Munk, som foruten å være befalingsmann på Akershus også var lensherre for Tønsberg len i tiden 1556-65, fikk i 1557 et ikke nærmere angitt laksefiske, som var skyldsatt til 4 tønner laks, fritt uten avgift. Det ligger nær å anta at dette laksefiske var i Aulielva, men det må ha vært i en annen elv, for den store landskylden nevnes ikke før eller senere i jordebøker og matrikler i forbindelse med Sem.

I 1667 nevnes det at det fra Aker ble fisket en del småfisk i Akersvannet. Det var gjedde og åbor. Peter Claussøn forteller i 1743 at det i små elver ble fisket ørret eller aure, hisling, tryte eller åbor, foreller og ål. Det ble bare fisket til husbehov av dem som hadde eiendom som gikk til elvene. I 1750 sier Jens Müller at det i Tønsberg ble solgt gjedder, som var fisket i Akersvannet og Borrevannet. Gjeddene fra Borrevannet var de beste. Prisen på små gjedder var om våren 4 sk. for stykket. Små åbor ble også solgt i Tønsberg i Müllers tid, men ikke så sent som i 1772.

I 1723 opplyses det at det ble drevet litt fiskeri fra Jarlsberg. Grevene hadde folk i sin tjeneste som skulle sørge for fisk til husholdningen. Til disse fiskere ble antakelig Fiskerplassen opprettet. Fisken ble for en stor del fanget i den nærliggende Aulielv. Noe ble muligens også fisket i Byfjorden. I første halvdel av det 19. hundreåret var Anders Abrahamsen fisker på Jarlsberg. Han døde i 1833, 60 år gammel. Samtidig som det i 1837 ble forbudt å drive jakt på Jarlsberg ble også fiske forbudt der.

Det fiske som i tidens løp har gitt mest av seg er høstfisket av sjøørret. Når høstflommen (Mikkelsmesseflommen - omkring 29. september) kom, gikk ørreten opp i elvene og bekkene for å gyte. Var det nok vann under flommen kunne fisken i Sem sogn nå helt opp til Tveiten, Sverstad og Brekke, og forholdsvis like langt i de andre bekker. I Slagen kunne ørreten nå opp i småbekkene til Røren, opp Eiksbekken til Søndre Rakkås, til Roberg, Li, Rom, Rørås, Basberg og Søndre Ilebrekke. I Østre Slagen har også ørreten fulgt de små bekker et stykke inn i bygda. Det var ofte meget og stor fisk som før i tiden gikk opp i elvene om høsten. Fangstredskapene var håv, garn og teiner. I de mørke høstkvelder ble det også lystret meget ørret ved hjelp av tyrifakler, senere lykter. Ved Sandekilen og Presterødkilen ble det mange ganger fisket så meget ørret at den måtte saltet ned, og da hadde de ofte fisk til langt ut på vinteren. I bekkene ble ørreten fanget mest med håv. Etter en storflom kunne det hende at fisken ble gående igjen i de små dammer, som dannet seg på de flate jorder langs elvene og bekkene når vannstanden sank. Det var da en lett sak å fange denne fisken med hendene. Fra Roberg fortelles det at det i et hjem der en høstsøndag for mange år siden ikke fantes middagsmat i huset. To av karfolkene ble da enige om å forsøke med håven i Robergbekken. Den ene holdt håven, mens den andre gikk og plasket i vannet i bekken med en lang stang, for å skremme fisken inn i håven. Håven var i alminnelighet så stor at den omtrent stengte det smale bekkeløpet. Denne dag var det så meget fisk i bekken at den som holdt håven måtte rope til den andre at han måtte slutte med plaskingen og skynde seg å komme og hjelpe ham med å få håven på land. Etter 1900 er det også av og til fisket meget ørret på Roberg. Paul Ellefsen fisket enkelte ganger så meget at fisken måtte saltet ned. - Når flommen avtok gikk fisken tilbake. Ble noe fisk igjen gikk den tilbake når Helgesmesseflommen - omkring 1. november - kom. For å fange denne fisk, måtte fangstredskapene stilles om. Under gunstige vannforhold når ørreten fremdeles av og til så langt opp i elvene som i gamle dager.

I slutten av april eller i begynnelsen av mai pleier det ofte å bli en liten vårflom. Da går hislingen (*leuciscus idus*) opp i elvene. Den kan fanges i teiner i ganske store mengder, men da den ikke er noen god matfisk er den lite ettertraktet.

I Aulielva finnes det nå følgende fiskearter: Sjøørret elveørret, gjedde, åbor, brasme, ål, hisling, løye (*aspius alburnus*) og stegg (stikling eller steinsild). I Slagenelva er det ikke gjedde, åbor eller brasme. En sjelden gang er det fisket saltvannsfisk der. Småflyndrer ble fisket på snøre med mark ved Pletten i august 1944. Tidligere ble en liten flyndre fisket i teine på Unneberg under en vårflom. Da bekken mellom Ilebrekke og Søndre Basberg ble gravd opp høsten 1937 støtte graverne på fullvoksen ål i gjørma helt oppe ved Søndre Basberg. I september 1943 ble ål sett på samme sted i en nesten uttørret bekk.

Ved teinefiske satte grunneieren opp en 5-10 meter lang "teinegard" midt i elva eller bekken, og oventil ble teina plassert. Regelen om at det bare er tillatt å stenge halve elva på denne måte er ikke alltid blitt fulgt så nøye, og derved har fisken ofte hatt vanskelig for å komme så langt opp i elva eller bekken som det har vært naturlig for den. Fisket før i tiden var temmelig årvisst, men etter som årene er gått er det blitt annerledes. Den gode fisken ble ettertraktet av mange. Ute på Træla ble store garn nyttet, og oppe i elvene og bekkene kunne det hende at det meste av løpet ble stengt. I de senere år er fisket bare blitt drevet i ny og ne av barn og ungdom, da resultatet ikke har svart til forventningene.

Perlefiske.

Et annet slags fiske i Sem og andre bygder var perlefisket. Myndighetene var tidlig

oppmerksom på hvilke store verdier som var skjult i de elver og vann hvor perlemuslingen holdt til. Alt i det 17. hundreåret ble det satt bestemte regler for perlefisket, og det ble et regale som skulle tilhøre dronningene. Fisket skulle bare utøves av dertil ansatte folk, som ble lønnet etter tariff eller nød visse privilegier som fritakelse for militærtjeneste og å være lagrettemenn. I tingboka for 1691 finner vi en liten opplysning om at det var funnet perler i elva mot Fon samme sommer, og folk hadde samlet seg der. Amtsforvalteren var ikke blitt underrettet om funnet, og dette ble påtalt på tinget. - I 1845 ble regalet opphevet og retten til perlefisket ble tillagt grunneieren.

Om perlefangsten forteller Peter Claussøn i 1743 at det var skjell på bunnen av en del små elver i Stokke, Våle, Andebu og Fon, hvori det uten tvil var ekte perler. Men da perlefangsten var overdratt dronningene turde ingen søke etter perlene. Sogneprest Soelberg sier s. å. at det var funnet perler i en liten elv i Sem sogn. Det var Aulielva, og i denne elv finnes det fremdeles perler, om ikke lenger i Sem sogn så dog lenger oppe.

Perlefisket har ikke hatt mange utøvere i Vestfold, men noen har nok forsøkt seg fra tid til annen. I annen halvdel av det 19. hundreåret drev Jakob Haland en del perlefiske i Sem. Han bodde i en stue på Skollerød og døde om lag 1900. I vårt eget hundreår må vi først nevne Severin Johansen Tinghaug i Ramnes som den dyktigste perlefisker i Vestfold. Han fisket mange perler i Aulielva, særlig i Andebu, som der også kalles Arholt - eller Møkkeneselva. I Vestfold for øvrig er det funnet perler bl. a. i Halle vannet i Brunlanes og i Lågen. (Tønsbergs Blad 12. og 17. juli 1929.) I 1940 fant en 12 år gammel gutt en vakker perle ved Fossnes. Magnus Johansen på Valløy er blitt en meget dyktig perlefisker. Han har fisket perler i Lågen og i Aulielva. I den siste fant han flere perler i 1955. i (Vestfold Arbeiderblad 27. juli 1955.)

Trykte kilder:

Roar Tank, Jarlsberg hovedgaard, s. 33, 115 og 132, Peter Claussøn, Jarlsberg Grevskabs Beskrivelse, s. 24-25, 34, 46-47, Jens Müller, Beskrivelse over Tønsberg i 1750, Tønsberg 1842, s. 128-130, Beskrivelse over Jarlsbergs Provstie, Kiøbenhavn 1772, s. 148 og 150, Amund Helland. Jarlsberg og Larvik amt I, s. 397 flg. Opplysninger om jakt og fiske er meddelt av skipsreder Svend Foyen Bruun, Aker, lærer John Kristiansen, Sem, snekker Alf Konrad Hesby, Eik, kjøpmann Oskar Karlsvik, Tønsberg, gårdbruker Thorsten Hansen, Hassum, og fisker Nils Hansen Kibneb.

Noter

1) Laksefiskeriet på Ringshaug kalles i 1667 også "Snigefiske". Betydningen av dette ordet er uviss. Dette snikefisket i Vestfold er neppe identisk med det linefiske av samme navn som fremdeles er i bruk nordpå. [[Gå tilbake til teksten](#)]

2) Det hender ofte at det er ganske meget sild i fjorden men periodene er i alminnelighet ikke lange. Derimot er det en kjent sak at det før i tiden har vært en hel rekke lange perioder med masser av sild i fjorden. Fredriksstad Blad for 13. oktober 1941 har en liten artikkel om de store og stadig tilbakevendende sildefiskeperioder ved Båhuslenkysten og strøket omkring ytre Oslofjord, det gamle Viken. Forfatteren, som ikke er navngitt og som heller ikke oppgir kilder, forteller at man har fullt rede på ni slike fiskerike perioder fra historisk tid og opp mot våre dager. Periodene omfattet disse år: 971-1026, 1083-1138, 1195-1250, 1307-1362, 1419-1474, 1556-1589, 1660-1680, 1747-1809 og 1877-1897.

[[Gå tilbake til teksten](#)]

Gå til: | [Toppen](#) | [Forside](#) | [Innhold](#) | [< forrige](#) | [neste >](#)